

2014. M156

**Coimisiún na Scrúduithe Stáit
State Examinations Commission**

LEAVING CERTIFICATE EXAMINATION, 2014

**CZECH
HIGHER LEVEL**

**Wednesday, 18 June
09:30 - 12:30**

Přečtěte si pozorně celý text a odpovězte na otázky ve všech třech částech. Odpovězte vlastními slovy a pouze na základě textu. Všechny otázky musí být zodpovězeny v českém jazyce.

Část 1

[30 bodů]

Jmenují se Emma Smetana, či Petra Svoboda. Proč to té češtině dělají?

Hrozí, že za pár let se Češky budou představovat mužskými jmény? Povinná ženská přípona -ová se některým ženám znelíbila a navzdory jazykovým pravidlům se jí vzdaly i u typicky českých příjmení. Proč?

1. Večerní zpravodajství televize Nova. Ve studiu sedí pohledná moderátorka Emma Smetana, která předává slovo své kolegyni Petře Svoboda, z další reportáže se odhlašuje reportérka Tereza Robinson. Nová zpravodajská krev se postarala o to, že internet, kavárny a hospody se opět rozbouřily diskusemi o nepřechýlených ženských příjmeních. To jsou ta, která zní stejně jako jejich mužské varianty. S nepřechýlenými ženskými jmény se setkáváme už několik let. Jestli jsme si trochu zvykli na cizí příjmení bez přípony -ová, kterými se představují například politička Karolína Peake či sportovkyně Kateřina Emmons, tak paní Dvořák, Novák či Svoboda nás dokážou nadzvednout ze židle. Kritici jim také vyčítají, že svými mužskými tvary hyzdí češtinu, a podle jiných se snaží být za každou cenu zajímavé.
2. Je pravdou, že jméno je v mediálním světě značkou. Když je originální, budou si vás lidé pamatovat. Příjmení Svobodová má v Česku přes 26 tisíc žen, zato Petra Svoboda je jedna jediná. Stejně je to s Emmou Smetana.
3. Jaké další důvody ženy s českými kořeny a českými manžely vedou k tomu, že své jméno ponechají nepřechýlené? Třeba touží po originalitě. Nebo se jim líbí, jak zní. Pro většinu lidí totiž jazyková pravidla nejsou tím rozhodujícím kritériem, zda nepřechýlené příjmení přijmou. Nejdůležitější bývá jeho libozvučnost. Jméno manželky hokejisty Patrika Eliáše Petra Eliáš Voláková nám uši tolik netahá, a proto nám moc nevadí, zatímco modelka Kateřina Konvalinka Průšová se svým vyvdaným jménem sklidila posměch. Někomu třeba přijde přípona -ová vlastnická. Ti nejradikálnější kritici přechylování si dokonce myslí, že koncovka -ová není ničím jiným než neslušným vyjádřením toho, jak si drsný chlap přivlastňuje křehkou ženu jako majetek. Neboli že paní Nováková je vlastnictvím pana Nováka. A jedna z žen argumentovala, že se nechtěla jmenovat stejně jako její tchyně.
4. Tato tradiční česká přípona často plete hlavy cizincům. Nechápu, že Svoboda a Svobodová jsou manželé, považují to za dvě rozdílná jména. Tuto zkušenost potvrzuje také Sandra Měřinský, další „nepřechýlená“ Češka: „Manžel získal před svatbou pracovní nabídku do zahraničí, a to byl další důvod, proč jsem se rozhodla zůstat u nepřechýleného jména. Oba jsme žili v zahraničí už dříve a tam -ová na konci ženského příjmení nechápu.“
5. Před dvěma lety Mladá fronta Dnes zveřejnila průzkum, který zjišťoval, jak lidé reagují na ženská příjmení typu Michaela Bakala. Jedenačtyřicet procent dotázaných uvedlo, že jim takový tvar přijde směšný a je proti pravidlům češtiny. Stejně procento s nepřechylováním nesouhlasilo, ale zároveň mělo za to, že je každého věc, jak se jmenuje.

6. Když si žena s českým příjmením zvolí variantu bez -ová, vyslechne si řadu poznámek, rýpnutí, neustále vysvětluje, jak to s jejím jménem je. Selský rozum říká, že když to všechno ustojí a stále jí za to stojí jmenovat se „chlapsky“, tak proč jí nenechat svobodnou volbu, jak se chce jmenovat? S takovým návrhem přišel v závěru loňského roku do Senátu šéf klubu ODS Richard Svoboda. Horní komora však v lednu jeho návrh zamítla a podle zákona nepřechýlené příjmení mohou mít pouze cizinky, Češky, které se provdaly za cizince, ženy žijící/plánující pobývat v zahraničí nebo ty, které jsou jiné než české národnosti.

7. Ano, čeština funguje na principu skloňování slov, je to jazyk flexivní. Ale nepřechýlená ženská příjmení jsou nesklonná, a tak v komunikaci mohou nadělat zmatek. Jazyková pravidla v případě češtiny hovoří jasně: k ženskému příjmení náleží (s pár výjimkami) přípona -ová. „Ženská příjmení se v češtině přechylují proto, aby bylo možné je skloňovat a začleňovat do vět. Čeština není zdaleka jediným jazykem, v němž se příjmení přechylují. Některé jazyky dokonce zacházejí ještě dál, například v litevštině slouží jedna přípona k tvoření příjmení svobodných žen, jinou se pak odvozují příjmení žen vdaných,“ vysvětluje Pavel Štěpán z Ústavu pro jazyk český AV ČR.

8. Přechylování ženských příjmení usnadňuje komunikaci. Konstatování „Mám jednání s Dvořakovou“ je všeríkající, na rozdíl od „Mám jednání s Dvořák“. Na druhou stranu si čeština dokáže poradit i bez přechýlení. Stačí přidat určující slova (paní/Anna Dvořák), vydedukovat rod nám pomůže i podoba slovesa (Dvořák šla...). „Kdyby nepoužívání -ová způsobovalo nejasnosti, jak velké by asi byly zmatky v angličtině nebo němčině, což jsou jazyky, které nemají tolik indicií rodu a pádu jako čeština,“ tvrdí lingvistka a genderová badatelka z Jihočeské univerzity Jana Valdřová. „Nepřechýlená příjmení nezpůsobují větší nedorozumění, a pokud ano, můžeme se na nejasnosti přeptat.“

9. Zastánci přechylování říkají, že je prostě vlastností češtiny, národní identitou. Nelíbí se jim, že v globálním světě stále více Čechů na koncovku zapomíná. Jazyk je dědictví, z něhož se nám dnes něco může více hodit a něco méně, ale je to naše mateřština, k jejímž zásadám je třeba mít úctu. Lingvista Jiří Kraus se dokonce o češtinu bojí, že se bude přizpůsobovat cizím vzorům tím, že přestane přechylovat. A pak by mohla začít přestat i skloňovat. „To je ten důvod, proč panují kolem přechylování mnohdy silné emoce. Pocit ztráty jazyka jako důležitého znaku národní identity bývá velmi silný.“

10. Ženy s mužskou podobou příjmení jsou u nás stále výjimkou. Ovšem kvůli tomu, že řada z nich se pohybuje v médiích, se zdá, že jde o populární trend. Genderová lingvistka Jana Valdřová je za tyto výjimky ráda. „Třeba díky Emmě Smetana si lidé začnou zvykat, že budeme častěji číst o Angele Merkel a Michele Obama bez -ová.“

(Kristina Komůrková, upraveno podle *idnes.cz*)

1. Vysvětlete vlastními slovy:

[5 bodů]

- a) reportáž
- b) globální
- c) „nová zpravodajská krev“
- d) „nadzvednout ze židle“
- e) „selský rozum“

2. Jaký je rozdíl mezi mužským a ženským příjmením v českém jazyce? [5 bodů]
3. Jaké jsou důvody toho, že si Češky v posledních letech nepřechylují příjmení? [5 bodů]
4. Popište na základě textu, jaký je postoj Čechů k přechylování. [5 bodů]
5. Vysvětlete, jaké jsou gramatické důvody přechylování? Srovnajte tento gramatický jev s jazyky uvedenými v textu (angličtina, němčina, litevština). [5 bodů]
6. „Ti nejradikálnější kritici přechylování si dokonce myslí, že koncovka -ová není ničím jiným než neslušným vyjádřením toho, jak si drsný chlap přivlastňuje křehkou ženu jako majetek. Neboli že paní Nováková je vlastnictvím pana Nováka.“ – na základě textu vyjádřete svůj souhlas nebo nesouhlas s tímto tvrzením. [5 bodů]

Část 2 [30 bodů]

„Jazyk je dědictvím, z něhož se nám dnes něco může více hodit a něco méně, ale je to naše mateřština, k jejíž zásadám je třeba mít úctu.“

Napište komentář (minimum 100 slov), ve kterém vysvětlíte svůj názor na toto tvrzení.

Část 3 [40 bodů]

Napište esej (minimum 300 slov) na jedno z následujících témat:

1. Z vlastní zkušenosti - myslíte, že nastal konečně čas změnit pravidla českého pravopisu?
2. I když procestujete celý svět, abyste našli krásu, nikdy ji nenajdete, pokud ji nenesete s sebou. (Ralph Waldo Emerson)